

Waterbewuste gemeenschappen: van bereidheid naar daadwerkelijk handelen om eigen erf waterbestendig te maken.

Een klimaatbestendige stad vraagt inspanningen van iedereen, van waterschap tot particuliere tuinbezitter, van gemeente tot ondernemer. Wat gebeurt er om particulieren te stimuleren om hun tuin klimaatbestendig in te richten en hoe kunnen waterschappen, gemeenten en ondernemers in de bouwsector nog beter inspelen op kansen op dat gebied? Daar heeft het project 'Waterbewuste gemeenschappen' zich op gericht. Kennisinstanties (Universiteit Twente, Saxion Hogeschool), overheden (Waterschap Vechtstromen, gemeenten in Twente) en ondernemers verenigd in de Stichting Pioneering hebben daartoe in 2017 en 2018 samengewerkt om ervaringen in kaart te brengen en aanbevelingen voor nieuwe acties te formuleren.

Tweedejaars studenten van Saxion hebben in het voorjaar van 2018 gekeken naar de ervaringen met het motiveren van mensen om hun eigen kavel meer klimaatbestendig te maken. Dus maatregelen te nemen die helpen om water te bergen of op eigen kavel te infiltreren, of die zorgen voor het tegengaan van hittestress. In stadsdelen met een gemengd rioolstelsel heeft dit een belangrijk publiek voordeel, omdat het ervoor kan zorgen dat de hoeveelheid regenwater in het gemengde rioolstelsel beperkt wordt. Daardoor treedt minder verdunning op van het huishoudelijke rioolwater, zodat het proces van rioolwaterzuivering beter verloopt. Verder kan het ervoor zorgen dat het niet nodig is om de capaciteit van het rioolstelsel uit te breiden in een periode waarin meer zware buien voorkomen. Zo kunnen grote publieke investeringen voorkomen worden.

Studenten Civiele Techniek van Saxion hebben in het najaar van 2017 een inventarisatie gemaakt van technische oplossingen die op de markt zijn om water te bergen in particuliere tuinen. Er zijn veel verschillende technische oplossingen beschikbaar, voor een deel tegen beperkte kosten. Een slimme klimaatbestendige inrichting van kavel en tuin kan ook de tuineigenaar zelf voordeel opleveren: de tuin wordt aantrekkelijker, gevarieerder, biedt meer schaduw en kan ook meehelpen om het huis koel te houden. Daarnaast kan een deel van het regenwater nuttig gebruikt worden om het waterpeil in een vijver op peil te houden, om planten water te geven of eventueel zelfs voor huishoudelijke doeleinden zoals het spoelen van het toilet.

Ondanks de persoonlijke voordelen die een klimaatbestendige tuin kan hebben, leiden flinke communicatie-inspanningen van gemeenten, waterschappen of anderen vaak maar tot een beperkte medewerking van het publiek. Wat kan verklaren dat particulieren maar in beperkte mate meewerken aan het klimaatbestendig maken van hun tuin, en wat zijn effectieve methoden om particulieren te stimuleren om dat meer te doen? Dat hebben de studenten in kaart gebracht.

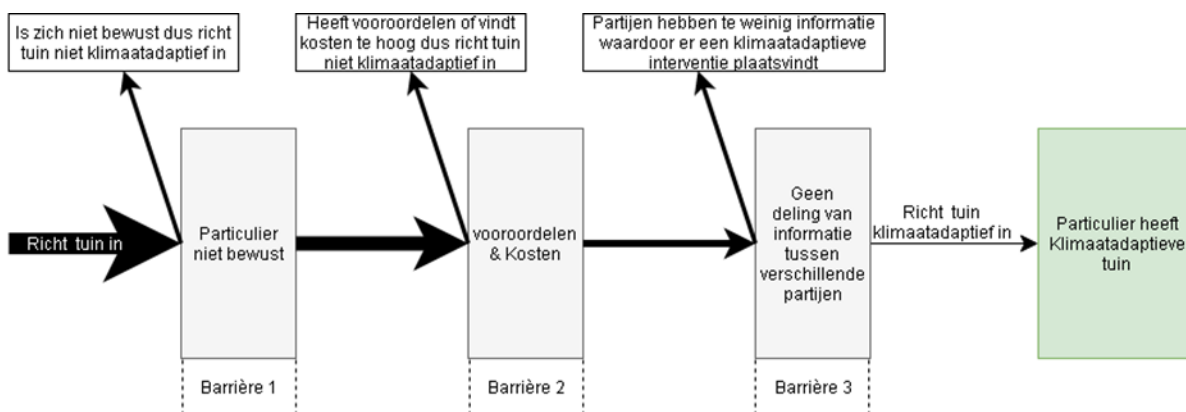
De studenten hebben interviews gehouden met professionals die vanuit verschillende rollen contact hebben met particulieren die hun tuin klimaatbestendig willen of kunnen maken. Ze hebben onder meer gesproken met vertegenwoordigers van overheden (gemeenten, waterschap), advies- en ingenieursbureaus (Tauf), natuur – en milieuorganisaties (Natuur en Milieu Overijssel) en vertegenwoordigers van het groene bedrijfsleven (hoveniers, branchevereniging VHG).

Veel initiatieven

Als eerste viel op dat er veel initiatieven zijn om particulieren te bewegen hun tuin klimaatbestendiger te maken, vanuit verschillende sectoren. Gemeenten en waterschappen hebben subsidie- en communicatieprogramma's, adviesbureaus in de watersector hebben een netwerk van waterambassadeurs opgezet om particulieren te informeren en te stimuleren om maatregelen te nemen. Zowel de hoveniersbranche als de koepelorganisatie van tuincentra hebben programma's opgezet en materialen ontwikkeld om hun leden te helpen om particulieren te informeren. VHG heeft 'De Levende Tuin', de koepel van tuincentra heeft het Handboek voor de watervriendelijke tuin ontwikkeld voor haar leden. Veel verschillende initiatieven bestaan naast elkaar, vanuit verschillende organisaties, en de informatie-uitwisseling en afstemming tussen de organisaties lijkt beperkt. Het feit dat ook de marktsector (tuincentra en hoveniers) het thema Klimaatbestendige tuin actief oppakt, lijkt erop te wijzen dat klimaatbestendige inrichting van tuinen niet alleen meer een door overheden gewenste ontwikkeling is, maar ook iets is waar bedrijven nieuwe marktkansen zien omdat particulieren er om vragen.

Drie barrières

Op basis van de interviews en projectbezoeken van de studenten benoemen ze drie verschillende barrières die er aan bijdragen dat maar een beperkt aantal particulieren bewust de tuin klimaatbestendig inricht.

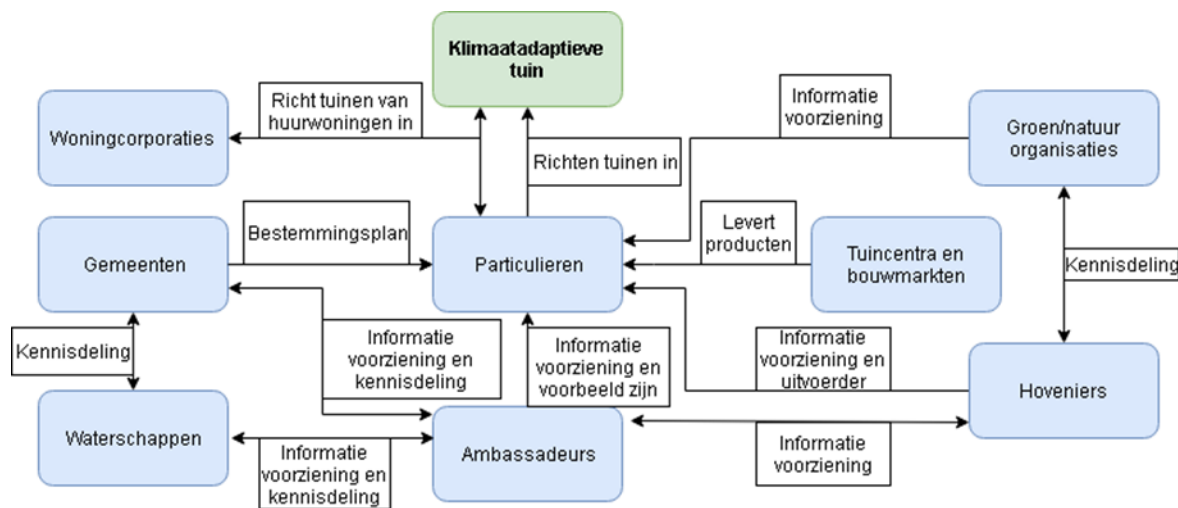
Figuur 1: Drie barrières bij het realiseren van klimaatbestendige tuinen

Ten eerste geldt voor veel mensen dat ze zich (nog) niet bewust zijn van de noodzaak en de mogelijkheden voor het klimaatbestendig inrichten van hun tuin. Veel mensen hebben geen helder beeld van de maatschappelijke urgentie (een veranderend klimaat met meer kans op zware hoosbuien en daardoor tijdelijke wateroverlast op straat en kans op overbelasting van het riool), en van de praktische mogelijkheden die er zijn, en evenmin van de praktische mogelijkheden die er zijn en de meerwaarde die dat kan hebben voor de kwaliteit van de tuin.

In de tweede plaats hebben veel mensen vooroordelen over de gevolgen van het klimaatbestendig inrichten van hun tuin. Ze kennen het achterliggende verhaal wel, maar hebben het beeld dat oplossingen duur zijn, ingewikkeld om aan te leggen of ingrijpende veranderingen in hun tuin tot gevolg hebben. Ze zien ook niet direct het resultaat van de maatregelen die ze nemen – niet met betrekking tot individuele baten (mooiere tuin, minder wateroverlast, meer koelte) en evenmin met betrekking tot de

publieke baten. Waterschapslasten of gemeentebelastingen dalen niet, en de kans op wateroverlast op straat neemt voor particulieren niet meetbaar af als ze hun tuin klimaatbestendig inrichten. De zorg voor hoge kosten of ingrijpende veranderingen is in veel gevallen niet terecht, omdat er vaak met eenvoudige middelen zonder veel kosten al veel waterbergend vermogen in een tuin te realiseren is. Dat kan bijvoorbeeld door een deel van de verharding weg te halen, of door een laagte in de tuin aan te brengen waar water tijdelijk geborgen kan worden. Natuurlijk bestaan er ook relatief dure oplossingen zoals ingegraven infiltratiekragen of schuttingen waar water vanaf het dak in opgeslagen kan worden.

In de derde plaats is er vaak maar in beperkte mate sprake van het delen van informatie tussen verschillende organisaties die particulieren benaderen rondom het klimaatbestendig maken van hun tuin. Als meer informatie wordt gedeeld tussen partijen als gemeenten, waterschappen, tuincentra, hoveniers en maatschappelijke organisaties, ontstaat een completer aanbod van zowel communicatie als praktische voorzieningen en wordt het eenvoudiger voor particulieren om maatregelen te nemen.

Figuur 2: het netwerk van organisaties met invloed op een klimaatbestendige tuin

Succesvolle interventies

De meest succesvolle interventieprogramma's maken veel gebruik van lokale sociale netwerken. Dat kunnen buurtgenoten zijn, zoals bij het programma in de wijk De Hoven in Deventer, of plaatselijke experts, zoals bij het programma met Waterambassadeurs waar o.a. medewerkers van Tauw en enkele waterschappen aan meewerken. Deze programma's besteden veel aandacht aan persoonlijke contacten (buurtbijekomsten; buurtbewoners op posters en op websites) en aan persoonlijk voordeel van te nemen maatregelen. Goede voorbeelden van afgekoppelde tuinen in de buurt kunnen mensen stimuleren om ook zelf maatregelen te nemen.

Figuur 3: persoonlijke communicatie rondom afkoppeling. De Hoven, Deventer.

Wat verder stimulerend werkt, is een goede balans tussen ervaren persoonlijk voordeel en persoonlijke kosten. Daarbij gaat het niet alleen om geld maar ook om inspanning die mensen moeten doen om maatregelen te nemen, het effect dat de maatregelen hebben op de gebruiksmogelijkheden van de tuin en dergelijke. Subsidies van gemeente of waterschap, aanbiedingen of kortingsacties bij het tuincentrum of praktische hulp van een buurtgenoot bij de aanleg van voorzieningen kunnen de kosten en inspanningen drukken.

In de derde plaats benoemen de studenten de noodzaak tot betere samenwerking en afstemming tussen de verschillende stakeholders die een rol spelen bij het stimuleren van particulieren om hun tuin of dak klimaatbestendiger te maken. Als waterschap, gemeente, tuincentrum, hovenier en de lokale Groei en Bloei afdeling hetzelfde verhaal uitdragen en van elkaar weten wat ze wanneer doen, kan tegen lagere publieke kosten een groter resultaat bereikt worden.

De resultaten en adviezen van de studenten zijn besproken met professionals, onder meer tijdens een bijeenkomst van het Pioneering netwerk in Twente. Het door de studenten gepresenteerde beeld werd herkend, en de bereidheid tot samenwerking was zeker aanwezig bij de betrokkenen.

Overtuigend verhaal

Een belangrijk punt van aandacht blijft het ‘verhaal’ rondom de noodzaak van afkoppelen en de mogelijke voor- en nadelen die dat heeft voor particulieren. Dit verhaal is niet in alle situaties eenduidig, wat voor verwarring bij particulieren kan zorgen. Afkoppeling van regenwater kan op termijn kosten besparen voor waterschap of gemeente, en toch kunnen de waterschapslasten omhoog gaan. Afkoppeling kan het risico op wateroverlast op straat in sommige situaties verminderen, maar kan dat risico soms ook vergroten doordat water juist niet het riool in gaat maar op de kavel komt. Afkoppeling is vaak zinvol in wijken met een gemengd rioelstelsel, maar soms ook niet, afhankelijk van de bodemgesteldheid ter plaatse. En in wijken met een gescheiden rioelstelsel vervalt een deel van de mogelijke publieke voordelen van afkoppeling omdat water van straten en daken toch al niet in het vuilwaterriool terecht komt. Voor ieder die particulieren wil stimuleren tot afkoppeling is het zaak om goed na te denken over dit verhaal.

Belangrijke succesfactoren voor klimaatbestendige tuinen en kavels zijn dus een helder en overtuigend verhaal, communicatie via plaatselijke sociale netwerken en een goed zicht op persoonlijk voordeel en beperkte kosten of inspanningen. Wanneer overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties daarin nauwer samenwerken en kennis en ervaringen delen, is weer een mooie stap gezet naar een meer klimaatbestendige stad.

Juni 2018

Bauke de Vries, Saxion Lectoraat Duurzame Leefomgeving

b.j.devries@saxion.nl, 06-51102749

Volledige rapport:

Baktir, K. et al (2018). *Waterbewuste gemeenschappen. Van bereidheid naar daadwerkelijk handelen om eigen erf waterbestendig te maken*. Deventer: Saxion StadsLAB.